

Benigni fa de Moisès

L'actor italià aconseguix èxit d'audiència i de crítiques amb dos programes sobre els deu manaments

Joan Piñol
Barcelona

Roberto Benigni ha fet un miracle. Si es vol, un miracle laic. Però, a ulls dels humans, ha estat clarament quelcom extraordinari que només s'explica per un talent immens i l'ajuda divina. Més de deu milions de persones van estar pendents dels dos programes que l'actor còmic italià va dedicar als deu manaments. El director de *La vida és bella*, per la qual es va convertir en l'únic italià que ha guanyat un Oscar com a millor actor, s'ha llançat a un desafiament que semblava inabastable. Explicar els deu manaments que Déu va donar a Moisès en dos programes de televisió a la RAI de dues hores cadascun. L'èxit de públic ha anat acompanyat per l'unànime suport de la crítica i per l'entusiasme de l'Església, que ha arribat al màxim quan el papa Francesc va trucar a l'actor per felicitar-lo.

L'emissió, en directe, va tenir lloc els dies 15 i 16 de desembre amb un gran èxit de públic. El primer programa va superar els 9 milions d'espectadors (un 33% de quota de pantalla) i el segon va enfilarse fins als 10,3 milions i un 38% del públic televisiu. En alguns moments del segon programa, els espectadors eren més d'onze milions, gairebé la meitat dels que miraven la televisió en aquell moment. Onze milions de persones! Aquesta xifra impressionant el converteix en el tercer programa més vist de l'any, únicament superat pel partit de la selecció italiana contra l'Uruguai i empatat amb la inauguració del Festival Sanremo. Benigni ha aconseguit situar el públic dels deu manaments a l'alçada d'un partit de futbol.

La història més maca

El còmic italià, de 62 anys, fa vuit anys que no fa una pel·lícula, però durant aquest temps s'ha dedicat a glossar a la televisió peces clau de la cultura i la història d'Itàlia: la *Divina Comèdia* de Dante, l'himne de Mameli i la Constitució italiana. A cadascuna d'aquestes tres obres els ha dedicat sengles programes a la RAI, sempre amb un èxit de públic abassegador. Benigni s'ha convertit en el poeta nacional, en una figura respectada i estimada. El 2006 el diari *La Repubblica* va fer una enquesta en què preguntava qui era el personatge italià més representatiu: el còmic toscà va quedar segon després de Leonardo da Vinci.

Tot i que la qüestió religiosa sempre ha estat present a la seva filmografia i, sobretot, al programa sobre Dante, aquest cop el tema era netament religiós. «Tenia un desig tan gran d'aprofundir en aquesta història, que per mi és sens dubte la més maca i espectacular que s'ha explicat mai, que un sol programa no era suficient», va

manifestar. Així és que, a diferència dels altres tres temes, aquest cop hi hauria doble programa.

L'escenografia també és especial: un teatre ple de públic sense cap tipus de decoració i l'actor sol a l'escenari en un monòleg loquaç. El lloc escollit per acollir la gravació era el Palastudio de Cinecittà, a Roma, on Benigni va aparèixer amb americana, formal, solemne, per iniciar un espectacle de dues hores senceres, sense papers, sense cap més ajuda que el seu enginy. El seu torrent de veu inundava la sala i desprenia aquell magnetisme que el caracteritza. L'actor va explicar la història de l'Èxode posant-hi la pell, amb un sentiment i una passió mai vistes. La suor li queia pel front, a estones recorria a un mocador mentre la gent l'interrompia desenes de vegades per esclatar en aplaudiments.

La teatralització de la història bíblica va mantenir el públic enganxat al seu seient. Sentint-lo, semblava que tothom veia el Moisès infant salvat dels egipcis, la bardissa que cremava convertida en una metàfora a les mans de Benigni. «Què és el que crema i no es consumeix? L'amor! Quan estem enamorats cremem per dins però no ens consumim.» Els deu manaments van deixar de ser normes que limiten

Amb més de 9 milions d'espectadors el primer dia i més de 10 el segon, és el tercer programa més vist del 2014

El papa Francesc va telefonar personalment a l'actor de «La vida és bella» per felicitar-lo

l'home per passar a ser font de llibertat: «Els manaments, que a vegades han estat reduïts a un àrid elenc de prohibicions, són un himne a l'amor i a la llibertat.» Tampoc no hi va faltar l'humor. «No robar és un manament dissenyat expressament per nosaltres els italians, de fet, Déu el va escriure directament en italià», va dir. Més endavant, definia la castedat «com una gran virtut si es practica amb moderació». L'humor traspuava en cada paraula amb l'estil característic de Benigni: «La Bíblia és el llibre més llegit del món, també perquè és l'únic en què l'autor del llibre és també l'autor dels lectors.»

Èxit de crítica

La crítica televisiva va sortir en filera a aplaudir els programes. «Benigni compta amb la capacitat estranyíssima de traduir en popular allò que en realitat és cultíssim», va dir el crític Andrea Scanzi *Il Fatto Quotidiano*. Des de diaris d'esquerra també van arribar elogis. «Ha trobat la complicitat d'un públic literalment fascinat», deia Sebastiano Messina a *La Repubblica*. Sens dubte, però, els elogis més contundents van venir dels mitjans catòlics. *L'Avvenire* i *Famiglia Cristiana* van dedicar extensos reportatges als dos programes. «Només

Benigni ens podia tenir enganxats davant de la televisió parlant del l'ànima, de Déu, de tot el que compta per nosaltres, lliscant amb mestratge entre el to alt i el baix, entre allò seriós i allò lleument humorístic», va escriure Umberto Folena a *l'Avvenire*. «Ningú com Benigni sap fer accessible al públic televisiu el misteri, sap transformar en espectacle popular un text sagrat», concloïa Aldo Grasso *Il Corriere della Sera*.

Tot i així, la conversió de l'actor en un graciós predicador de la Bíblia no va agradar als sectors més anticlericals que recordaven amb amargor com Benigni havia participat en una pel·lícula homenatge sobre Enrico Berlinguer, el secretari del Partit Comunista mort l'any 1984. «Hem assistit al passatge final de la clàssica paràbola d'un senyor de certa esquerra que de jove vol incendiar el món i d'adult prefereix l'encens a l'incendi», escrivia Domenico Naso al diari esquerrà *Il Fatto Quotidiano*. En efecte, l'actor toscà sempre s'ha declarat de centreesquerra, atacant durament Berlusconi en àcides paròdies. Alhora, però, la religió i l'espiritualitat sempre han estat presents a la seva vida. En aquest sentit, ha tingut un paper clau la seva dona, Nicoletta Braschi, amb qui es va casar fa 23 anys en un convent de monges caputxines. Des de llavors, s'ha convertit en la seva musa i en gairebé totes les pel·lícules de Benigni hi ha aparegut ella.

Apassionat de la Bíblia

Mn. Peio Sánchez, expert en cinema espiritual, destaca la vessant cristiana de Benigni. «Ha dit diverses vegades que per a ell la Bíblia és el llibre més important», explica. En una entrevista del 2007, recordava com la seva mare portava sempre l'Evangeli encara que no sabia llegir. «Obria aquell llibre sense saber llegir i jo li deia: "Però mare, si no saps llegir..." i ella em mirava i somreïa i no responia, però semblava que em digués: "Sé llegir millor que tu"», va explicar l'actor.

En el programa dels deu manaments, Benigni opta per un punt de vista més distanciat. Tot i que el missatge és netament bíblic, evita posicionar-se directament sobre la seva fe. «Situar-se com a creient, però no definir-se explícitament com

Un fotograma de la pel·lícula *La vida és bella* (1997) que va guanyar tres premis Oscar.

a catòlic és una estratègia intel·ligent per arribar al públic més distanciat», raona Mn. Peio.

De fet, a l'inici del primer programa, Benigni planteja amb mesurada ironia la qüestió de la fe just abans d'iniciar l'explicació del relat bíblic. «Aquesta nit creiem tots en Déu. Ens hem de deixar portar: Déu existeix. No em poseu dubtes al cap. No puc fer un programa de dues hores sobre algú que no existeix, és una qüestió d'educació.» Mn. Xavier Morlans, consultor del Pontifici Consell per a la Nova Evangelització, ho elogia tot recordant que aquesta és l'estratègia dels processos de conversió. «Estàs intentant que l'altre s'imagini que això pot ser veritat. Benigni no vol convèncer amb arguments sinó anar directe al contingut del missatge cristià», conclou. Mn. Peio afegeix: «Sobretot dona testimoni i transparenta la seva fe.» El sacerdot, que va fer la tesi doctoral de teologia sobre *La vida és bella*, destaca el paral·lelisme amb un director de cinema que Benigni sempre ha dit admirar, Krzysztof Kieslowski, que va dirigir el *Decàleg*, deu programes de televisió sobre els manaments.

Ètica i fe

Mentre bona part de la societat rebutja les normes, les sagrades i les profanes, Benigni revitalitza el

MN. PEIO:
«Posa l'ètica com a pont per transmetre l'experiència de Déu i un territori comú des d'on testimoniar la fe»

MONS. FISICHELLA:
«L'Església necessita una nova apologia de la fe i ell ha donat un exemple concret de com es pot fer»

decàleg normatiu més antic. «Posa l'ètica com a pont per transmetre l'experiència de Déu, un territori comú des d'on fer testimoni de la fe. No es queda en un moralisme tancat sinó que està preocupat per la font del sentit ètic», resumeix Mn. Peio. Tot plegat, en un moment de forta crisi econòmica, però també de crisi de les institucions i de la política. Per a Benig-

ni, la resposta és tornar a Déu. De fet, el segon programa acaba per plantejar els deu manaments com una mena de programa vital per a la societat italiana, per resoldre els seus problemes. La corrupció, la inestabilitat, la mentida i la pobresa troben resposta en els deu manaments. L'actor adverteix: «Moisés ha estat inspiració per a qualsevol moviment revolucionari.» Per a Morlans, esquiva les qüestions polèmiques per centrar-se «en la bellesa i la humanitat dels deu manaments i en com el missatge cristià encaixa amb les necessitats de la societat italiana».

Un punt delicat va ser el sisè manament. Benigni va optar per centrar-se en el manament a la fidelitat conjugal, oblidant altres aspectes. «Relativitza el manament en favor de la font perquè sap que hi ha dificultats en l'acceptació per part del públic i ell evita fer moralisme», explica Mn. Peio.

La trucada del Papa

L'Església ha aplaudit els programes. «Ha estat un comunicador excepcional. Ha conjuinat la fe i la cultura com rarament es fa, ha portat un tema que no és fàcil a les cases dels italians i ens ha ajudat a reflexionar, també als membres de l'Església», ha reaccionat Mons. Rino Fisichella. Encara més, l'encarregat vaticà per a la Nova Evangelització ha posat Benigni com a exemple: «L'Església necessita una nova apologia de la fe i ell ha donat un exemple concret de com es pot presentar la fe.» El bisbe de Prato, la província de la Toscana on Benigni va viure, s'ha mostrat orgullós: «Gràcies, Roberto, cap bisbe s'hauria atrevit a fer el que has fet tu.» Fins i tot un dels teòlegs més importants del país, l'arquebisbe de Chieti-Vasto, Mons. Bruno Forte, ha declarat que «ha demostrat que les lleis de Déu, lluny de ser presons i gàbies, són arrels de llibertat». Segons han confirmat fonts vaticanes a l'agència ANSA, el papa Francesc va trucar a l'actor just abans del segon programa per felicitar-lo i donar-li ànims. No ha transcendit, però, el contingut de la conversa. Ha estat tan bona l'acollida entre el públic italià, sobretot el catòlic, que Benigni feia broma: «Aquest matí he sortit de casa i la gent m'aturava perquè es volia confessar o per demanar-me de batejar un fill.»

Els deu manaments a Catalunya

Seria possible fer un programa com el de Benigni a Catalunya? *A priori*, sembla que no. Itàlia continua sent un país on la presència de la fe s'estén per tots els racons de la cultura i la societat. Com destaca Mn. Morlans, «allà fins i tot els ateu tenen molta cultura religiosa». A més, al públic italià li agrada molt el format del monòleg i no volen només entretenir-se, sinó també ser seduïts per un discurs ben fet. «Els agrada que un comunicador amb gràcia relati els defectes dels italians», explica el prevere. En efecte, el rerefons cultural que té la iniciativa de l'actor italià no és comparable al de Catalunya. De fet, a Itàlia va sorgir fa vint anys una iniciativa de catequesi sobre els deu manaments. Actualment, és un mètode catequètic innovador i reputat.

En bona part gràcies a les experiències italianes, Mn. Morlans i Mn. Peio han desenvolupat un projecte

que partint dels deu manaments vol caminar en la línia del *primer anunci* cristià. El repte no és petit: les generacions més grans van viure una infantesa sota un moralisme molt estricte, mentre que les més joves tendeixen a rebutjar les normes. «Per això volem plantejar primer els "deu manaments postmoderns"», resumeix Mn. Morlans. Per exemple, «res no et pot obligar si no et ve de gust» o bé «sigues tu mateix i busca la teva realització de manera il·limitada». Partint d'aquests deu lemes de la societat actual, els impulsors volen formular unes pautes humanistes alternatives que facin de pont per finalment presentar els deu manaments bíblics vistos a la llum de la bona notícia de Jesucrist. De moment, ja tenen programades dues dates: els dimecres 8 i 15 d'abril a la parròquia de Santa Anna del centre de Barcelona. Serà en format de monòlegs intercalats amb seqüències de cinema.